

D. F. G.

DISSERTATIO ACADEMICA

DE

PRÆJUDICIIS
AMOVENDIS;

QUAM

CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. IN

REG. ACAD. ABOËNSI,

PRÆSIDE

MAG. HENRICO GABRIELE

PORTHAN,

ELOQU. PROFESS. REG. ET ORD.

PRO GRADU

Publice ventilandam sistit

MATTHIAS CASTRÉN,

OSTROBOTNIENSIS.

In AUDITORIO MAJORI Die VIII Junii An. MDCCLXXXV.

A B O Æ,

Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typogr. J. C. FRËNCKELL

2.

VIRO

ADMODUM REVERENDO ATQUE
PRÆCLARISSIMO,

D: NO MAG. ERICO CASTRÉN,

Ecclesie Pudasjärviensis Pastori Meritissimo,

PATRI INDULGENTISSIMO.

Beneficia, quibus me, PATER OPTIME, inde ab incunabulis ad hunc usque diem maximis vereque Paternis cumulasti, mente revolvens, non possum quin opportunitate lætus utar jam mihi oblata, pietatem, pectori hæctenus inclusam, publice testatam faciendi. In cujus documentum, gratissimi- que animi tesseram, & sensus nunquam cessaturi, Dissertationem hanc, Paternæ TUÆ illam quoque benignitatis fructum, TIBI venerabundus consecro; quam itaque hoc nomine, ac ut hujus interpretem affectus, benevole excipias, enixe rogo; ab imo vovens pectore, velit TE Summus rerum humanarum Arbiter salvum sospitemque, & omni felicitatis genere florentem atque cumulatum, ad ultimos usque mortalitatis terminos servare, nobis, qui a TUA pendemus salute, omnibus spei, præsidio & gaudio exoptatissimo!

PATRIS OPTIMI

filius obedientissimus
MATTHIAS CASTRÉN.

§. I.

Qui res humanas paullo diligentius consideraverit, experientiamque inprimis consuluerit, facillimo sane intelliget negotio, radicem omnium fere errorum malorumque quibus vita humana afflicta est, in Præjudiciorum agmine, quod animos obsidet mortalium, quærendam esse; quæ nisi mature removentur, omnes fere conatus & actiones hominis per totam vitam veneno inficiunt suo. Ex his enim, ex. g. natales cæci religionis zeli repetendi sunt, quo multi acti crudelissimas in homines innocentes moverunt persecutiones plurimæque eorum millia more ferocissimo trucidarunt. Unde etiam tot, opinionibus de religione diversissimis inter se dissidentes, noxiæ ortæ sunt sectæ? unde turpis multisque opinionum monstris deformata de spectris & magia Dæmoniacæ persuasio, non modo inani homines terrore vexans, sed etiam plurimis mortem immeritis accelerans, vitæque humanæ haud levia conflans incommoda? unde spes gloriæ bellis etiam injustis parandæ? unde pugnarum singularium furor, nisi ex venenato hoc fonte, scaturierunt? Pauca tantum, ex multis, exempla posuimus. Veritas hujus rei non potest non cuique, vel paullulum rem pensanti, clarissime apparere; quapropter inter omnes sapientes convenit, Præjudicia, ut pestem omnis humanæ felicitatis, maximo quo fieri possit studio a quovis & privata & publicæ salutis amico, esse arcenda justoque odio prosequenda. Neque labor ille molestus, quem hisce intel-

lectus morbis cavendis sanandisque impendere necesse est, quemquam ab hocce deterrere debet consilio; nam sapienter susceptus, locupletis premio compensatur. Cum vero quaestionem moverint Philosophi, non modo *in quantum* fieri hoc a quoque debeat, sed etiam *quibus* adjuventis atque *adminiculis*, & *qua ratione*, consilium ab his sese malis vindicandi, felicissime perfici queat, sive quam ingredi viam homines debeant, qui communes hosce felicitatis suae hostes prospero aggredi successu voluerint? opera pretium duximus, huic argumento diligentius considerando atque exponendo industriam qualemeunque consecrare; meditationesque hinc natas, speciminis, quod nobis edendum fuit, Academici loco, a quo Lectoris faventique iudicio jam submittimus.

§. II.

Qualis curatio felix Praejudiciorum esse debeat, non nisi morbo ipso bene cognito rite ferri iudicium potest; quapropter istum suscepturi laborem, noscant primum accurate, oportet, cuius generis & indolis praedictiis maxime regi, & humanum genus & sua aetas & mens cuiusque soleat, ut medelam deinde malo afferre queant convenientem & efficacem. Ill. quidem WOLFIUS (a) autumat, *non multum adeo laborandum esse de evitandis praedictiis*; sed pace tanti viri dixerim, parum idonea nixus ratione. Ad *praxin Mathematicorum* provocat, *qui vi demonstrationis solius in Mathefi pura, vi observationis exactae demonstrationi junctae in mixta, praedicta felicissime evitant, de iis evitandis parum cogitantes. Quamobrem, addit, de praedictiis non longam se instituere tractationem.*
Non

(a) Philos. Rationalis s. Logicae §. IOII.

Non autem sufficit homini veritatis studioso, præjudicia in posterum modo cavere nosse vel *evitare*; sed doceatur etiam turbam eorum, quæ hæcenus imbibit, exuere: nec ut ad figuras suas vel numeros considerandos Mathematici, ita ad res quascunque alias, (quæ vehementer & in varias partes flectunt sæpe animos, quarumque falsis oppleti sumus notionibus), integri & indifferentes accedimus.

Deinde sicut curam, quam Medici corporis gerendam inculcant, duplicem illi recte statuunt, nempe ut & quantum fieri possit, caveamus diligenter ne in morbos incidamus, & si valetudine jam premamur afflicta, aptis eam remediis adhibendis restituere vitæque depellere nitamur; ita in animi quoque cura peragenda, duplex ratio suscipienda est. Præjudicia igitur primum *cavere* studebimus, atque pro virili parte, ne aditus iis in mentem nostram pateat prohibere. Hoc autem fieri nequit, nisi a prima jam infantia summopere studuimus, ut habitum (quem vocant) rite cogitandi & evidentiam ubique sectandi nobis pararemus, in omnium semper principiorum, quæ mens adoptabit, rationes & veritatem diligenter inquisivimus, atque omnem assentiendi & opinandi cæcam fugimus temeritatem: ita ut nihil carbonaria probemus fide, verum claras, distinctas & completas ideas quantum fieri possit, nobis comparemus & in mente figamus, nec casui & dubiæ quasi cuidam aleæ nos unquam tradamus; in rebus, de quarum veritate vel falsitate nondum constat, iudicium suspendamus, donec rationes ab utraque parte sufficienter examinaverimus ac perspexerimus; ubi autem aliqua adest iudicandi ratio, secundum gradum cognitionis nostræ, vel pro rationum pondere & certitudine, iudicium temporemus & moderemur,

Quisquis autem conditionem humanam considerans, quantaque præjudiciorum multitudo animos nostros in infantia, pueritia, adolescentia, priusquam ipsi acute iudicare didicimus, libere occupet; quamque extra nostram positum sit potestatem, hoc malum profus arcere; quam parum postea quoque diligentes simus, ac esse plerumque possimus, in hostibus hisce maturiore ætate severe prohibendis & præcludendis: is facile intelliget, doctrinam quoque de illis *exuendis* atque *expellendis*, maximi profecto esse momenti, & in Logicis præcipuum quendam merito postulare locum. Unicam vero pro afflicta iis mentis sanitate recuperanda, pesteque ista depellenda, medicinam, in *sobriæ dubitationis* ratione quaerendam esse, dudum monuerunt viri docti atque prudentes; nulloque ea non ævo ab ingenuis ac peritis veritatis amicis serio & graviter commendata fuit (b). Nisi enim probatis olim temere principiis & placitis diffidentes, in dubium ea aliquando revocemus, in fundamenta eorundem atque rationes severe inquirere instituamus, atque assensionem tamdiu cohibeamus, quoad certis & spectatis rationibus niti animadverterimus; quomodo a temerariarum & erronearum opinionum dominatione ac jugo, quod, fato quodam humanitatis, nos premit, liberabimur, & tu-
ta

(b) Vel Socratis atque Academicorum olim exemplum satis ostendit, sensisse eos hujus prudentiæ necessitatem; licet veram servare mediocritatem nesciit, & hi & Sceptici, Charybdin evitare cupientes, in Scyllam (ut proverbio dicitur) incidere, & infantum perpetuo de rebus omnibus dubitandi morem amplecterentur. Summus autem ARISTOTELES, ut in aliis multis acutissime vidit, ita neque hic laude sua se inferiorem præstitit. Egregie enim hujus rei rationem, in II Libri *Metaphysicorum* I:mo explicat Capite, pulcherrime præcipiens: *Ad illam quæ quaeritur scientiam comparandam, necesse est primum explicare de quibus primum nos dubitare oporteat. Hæc autem sunt, de quibus aliter aliquando quibusdam visum fuit, & si quid præterea ha-*

ta rectaque veritatis via feliciter progrediemur (c)? A
 CARTESII autem præcipue ætate dilucidius & accuratius,
 de hac re præcipere rursus Philosophi instituerunt, atque
 non solum de *necessitate* hujusmodi Dubitationis, sed eti-
 am de *recta ejus ratione, lege atque modo* diligentius di-
 sputare: quam igitur ut paucis exponamus doctrinam,
 præcipuaque Philosophorum saniorum de hac prudentia
 adferamus monita, instituti ratio exigere a nobis atque
 postulare jam videtur.

§. III.

Inter plures vero quæ hic sese enodandas nobis fi-
 stunt quæstiones, primo statim loco docendum videtur:
quando igitur & quibus præmuniti præsidiis, ad hoc opus
aggredi nos oporteat? Nam neque in puerili ætate ei

A 3

fusci-

*tenus neglectum forte sit. Est enim fructuosum, bene cogitandi compa-
 rare facultatem studentibus, recte dubitare. Nam subsequens perspici-
 endi felicitas, solutio est eorum de quibus antea dubitatum fuit. Solve-
 re autem non potest, qui nodum ignorat: sed dubitatio mentis hoc ipsum
 de re quavis facit manifestum. Quatenus enim quis dubitat, eatenus si-
 mile quiddam ligatis patitur: nam utroque modo impossibile est ulterius
 progredi. Quamobrem omnes prius difficultates speculari oportet, &
 hanc ob causam, & propterea quod qui in res inquirunt, nisi antea
 dubitaverint, similes sunt hominibus quorsum eundem sibi sit ignorantibus;
 adde, quod nesciunt utrum rem quæsitam invenerint nec ne: me-
 tam enim hi non conspiciunt, rite autem dubitanti manifesto ea cernitur;
 aptiorque & perspicacior sit, necesse est, ad judicandum, qui tanquam
 adversarias, & pugnantes utrinque rationes omnes, antea audiverit.*

(c) Sapienter itaque CICERO de re una gravissima disputans, o-
 piniones cæcas rejecit, evidentem expetens demonstrationem: *Esse De-
 os, inquit, persuaderi mihi non opinione solum, sed etiam ad veritatem
 plane velim.* (De Nat. Deor. L. I. C. 22, f. 61.) Non contentus
 crepusculo obscuro, ad pleniorum lucem, ut Philosophum decebat, per-
 tendere cupiebat.

fuscipiendo sumus pares (a), (non tam a nostro quam parentum institutorumque pendentes iudicio): neque Præjudicia eadem qua reliquæ nostræ sententiæ & appetitus carent vi, ut quo diutius foveantur, eo altius in mentem descendant fortiusque eam occupent, adeoque difficilius evellantur; præterquam quod otium tandem spatiumque ætatis iisdem examinandis atque expellendis sufficiens, non superfit. Hinc maturiori quidem ætati, sed non nimis tamen seræ, hujus negotii industria reservanda est: cui peragendo, felices utique sunt, qui monitis fidelibus de præjudiciorum fraude cæcæque fidei temeritate fugienda, cohortationibus ad evidentiam principiorum atque demonstrationum quærendam, adsvetudine ad attendendi diligentiam & iudicandi accuratorem adhibendam, studiose a præceptoribus, idque mature & sensim præparantur, (ad quod consilium adjuvandum Geometriæ studium vehementer conferre, post veteres recte Ill. WOLFFIUS (b) monuit), ac deinceps etiam in doctores incidunt iudicii diligentis libertatem non opprimentes sed excitantes, librosque evidenter, acute & libere scriptos terunt. Quæ quibus non contingunt, quam pauci erunt qui suo Marte libere sapere, ac præjudiciorum laqueos eluctati, vim eorum frangere dominationemque excutere prospere postea valebunt! *Post habitum vero recte cogitandi quocunque modo comparatum, viresque animi usu & ætate confirmatas*, (de quarum maturitate, ex felici in Geometriæ studio progressu non vanum itidem face-

(a) Qui enim considerat, quantum laborem, quantam prudentiam diligentiamque felix dubitatio requirat, facile, putamus, nobis dabit, majore heic opus esse animi constantia, quam quæ ab ætate puerili expectari possit; unde patet, operam hanc feliciter suscipi minime posse, antequam & ingenium & animus maturuerint.

(b) L. c. §. 996.

facere judicium licet), *quamprimum* hanc opinionum suarum temere receptarum turbam lustrandi, (quarum quidem, inprimis quæ falsæ sint, major minorve multitudo a præcedenti plurimum pendet institutione, sed neminis tamen non magna irrepsit animum cohors), suoapte ingenio studioque suscipiendus est labor. Præter auctam enim, quam ex longiori mora in animos vim accipiunt, quæ (cum aliis causis) efficit, ut seniores & rarius & ægrius jugum excutiant, opinionesque falsas mutant, ac vetera rejicientes, placita nova verioraque amplectantur, quam juniores; non levia quoque interim homini damna haud raro conflant, quæ itaque quantocius remove, & æqua cogitandi comparata libertate, felicitati suæ promptius rectiusque consulere, oportet. Quibus autem in universoni monitis, cuique pro sui ingenii, fortunæ & situs diversitate, rem specialius curatiusque definendam, permittere cogimur.

§. IV.

Deinde quæritur, *quo ordine, quaque ratione hæc dubitatio* instituenda sit, & *quousque* extendere illam oporteat? id quod ex *consilio* ejus & scopo, cujus attingendi causa suscipienda est, facile patebit. Itaque licet optabile quidem sit, ut nullis parentes præjudiciis homines, literarum inprimis studiosi, nihil probent adoptentque nisi diligenter antea expensum evidentertque cognitum; quia tamen tanta est Præjudiciorum multitudo, ut nemini ea omnia eluctandi, omnesque suas opiniones examinandi, & solis accurate exploratis adfentiendi, spes supersit (a),
(cui

(a) Joco dixit Cel. FONTENELLIUS: *Avec aussi peu de raison, qu'en ont les hommes, il leur faut autant de préjugés qu'ils ont accoutumé d'en avoir. Les préjugés sont le supplément de la raison, Tous*

(cui rei neque atas neque otium suppeterit, nec humanæ mentis angustia atque imbecillitas favet): primum atque præcipue illæ opiniones cuique examinandæ atque dubitationis alex subjiciendæ sunt, quæ cum suo studio, suaque felicitate proxime & arctissime cohæreant; maxime principiorum loco assumptæ, a quibus cæteræ inprimis pendent. Et bene est, si harum præcipuas accurate expendere & evidenter cognoscere valuerimus; satis hoc nobis negotii faceffet! Deinde paullatim & pedetentim, si ve successive, (ut jam loquuntur), hic labor persequendus est; ordine, qui & successus spondeat feliciores, & gravitati atque quasi momento quod in vitæ humanæ felicitatem opiniones quæque habeant, sit accommodatus. Nempe facilioribus quidem superato hostibus vincendis, & animus pugnantem additur, & belli peritia victoriæque spes crescit: molestissimi vero hostes & nocentissimi, quam primum fieri possit, reprimendi sunt & debellandi. Hoc, quoties a nostro res pendet delectu atque arbitrio. Sed quam sæpe nobis relictæ non sumus, verum externarum rerum subjecti potestati, & quasi flumine abrepti, cursui earum nosmet accommodare cogimur! Tum quidem occasione quacunque oblata faventi prudentes utamur, & rebus attentionem demus, de quibus dubitandi vel necessitas vel utilitas maxime offertur. Otium vero cuiusque, & vires, & felicitas, quam multa conari, quamque difficilia liceat, docere eum debent. Nusquam autem in medio quasi cursu subsistamus, sed opinionem quamcunque ad prima sua atque simplicissima usque fundamenta persequamur, aut donec ad talia pervenerimus, quorum veritatem jam antea sollicitè exploratam, indubiam esse repe-

re qui manque d' un côté, on le trouve de l' autre. (Dial. des Morts, Dial. V. entre Straton & Raphael D'Urbain). Id vero certo respectu modoque intellectum, a fato plerorumque mortalium non prorsus abhorreere, experientia fidentem facit.

reperimus. Nec *saltum*, quem vocant, in hoc negotio peragendo committamus; sed accurate seriem totam per-vestigemus, ne vacillanti quidquam fundamento superstruatur.

Minime autem in Dubitatione sola subsistamus; sed cuius causa suscipi, cuique viam aperire & munire debet, illud adjungendum ei est, *diligens* rei atque opinionis de qua dubitatur, *examen*. Hac sola ratione ad *evidentiam*, (sive claram, lucidam & intuitivam veritatis perceptionem), quæ consilii laborisque totius finis est, pervenire possumus, ad quem attingendum totus ille referendus est. Quare neque ante evidentiam (vel *immediate* vel *mediate*, ut loqui moris est, conspicuam,) repertam quiescamus facile, assidue rationibus ab utraque parte investigatis & ponderatis obtinendam: quæ si indubitata inventa fuerint atque ad fidem faciendam satis valida, de rei veritate persuasi sumus; sin rationes pro contraria parte præponderare animadverterimus, opinionem dimittamus; ubi autem nihil nobis de re clari confiterit, iudicium suspendamus.

Requiritur itaque, ut hoc negotium animo suscipiatur a partium studio (quod dubitationi accuratae præcludit locum), quantum fieri possit alieno; neque cupiditate feramur, rem examini subjectam, vel potius veram vel potius falsam reperiendi, (quod studium bilancem in alterutram præpropere inclinabit partem, ac iudicium integrum nobis haud relinquet): sed solo illius quod verissimum sit explorandi consilio, animus dubitantis atque examinantis tranquille pareat, totumque se permittat.

§. V.

Cum vero quaeritur: *quousque* dubitatio hæcce extendi debeat? alius etiam huic quaestioni sensus tribui potest,

est, nempe *quandiu huic mori indulgere Philosophum deceat*, ut de opinionibus suis dubitans ad examen eas revocet? Quem quin per totam continuare vitam debeat, felix tamen si a versipellis his non deludatur hostibus, nullum quidem remanet dubium. Supererit larga illi semper dubitationis exercendæ materia; nec superiora etiam examina atque iudicia, *ubi res poposcerit*, denuo incudi reddere, sibi grave ducat. Crescit enim usu ipsa iudicandi vis & acumen, crescit cognitionis nostræ lux & amplitudo; situsque animi alias faventior est veritati integre & feliciter perspicendæ. Semper meminisse oportet, nos esse homines, hoc est, a labendi periculo haud immunes. Quo tamen ipso auctores hominibus haud sumus, ut perpetuæ dubitationi dediti, rem quamcunque, data etiam opera diligenterque jam a se exploratam, subinde rursus temere sollicitent: sed quæ firmis niti rationibus evidentiaque sese commendare, plane reperimus, iis tuto confidere eaque pro certis habere debemus; nisi *graves rationes*, ad quas animum attendere omnino oportet, pristino nostro iudicio atque inquisitioni diffidere, novamque & accuratorem denuo instituere, nos iusserint. Quales casus rarius hominibus contingent, *dubitationi temerarie* non impensius faventibus quam *assensioni cæcæ*, nec ullas sententias tanquam exploratas, antequam eas diligenter examinaverint, animo suo infigentibus.

Materiam vero *sobriæ Dubitationi*, vel huiusmodi *dubitandi conatui* subjectam, cancellis circumscribendam esse multi iudicant, neque ad omnes res illam extendere omnino licere autumant; *res scil. excipientes planissimas, quæ vel Divina auctoritate nituntur, vel summam ceteroquin habent evidentiam, quales sunt propositiones indemonstrabiles* (a).
 Quam

(a) Vid. ex. g. WALLERII *Compend. Logicæ* §. 181. in nota; &

Quam cautionem, & ineptam & periculosam esse, atque haud optime de statu ipso quaestionis (quæ non jam de Sceptica & pertinaci est, sed de illa veræ evidentia se se submittentis dubitatione,) informatam prodere mentem, non difficulter intelligitur. Nonne enim pro *axiomatibus* multæ sæpe venditæ sunt sententiæ, quas falsas fuisse, instituto diligenti earum examine, postea cognitum fuit? Ac quomodo ad propositionum indemonstrabilium, quas vocant, familiam eas pertinere, nisi facto prius, (absque successu *(b)* licet), dubitandi de iisdem conatu, nobis tuto constabit? *Petitioni* itaque, quæ dici solet, *principii*, hæc cautio simillima est, ac liberum ad errores Principiorum summorum loco habitos, adeoque tanto nocentiores, animose debellandos aditum præcludit. Nec aliter de altera cautionis parte judicandum est. Non enim quaeritur, an dubitandum sit de rebus quas *Divina auctoritate* revera *niti*, facto diligenter examine *reperitum jam fuit*: uti nec de rebus, quas *planissimas* esse, simili ratione jam *constitit*; quod nemo sanus vel facere potest, vel faciendum esse contendit. Sed an, quæ pro talibus venditan-

B 2 tur

qui contra commendatam a CARTESIO dubitationem disputarunt, non pauci.

(*b*) Quem nec Sceptici sibi contingere, cum de summis atque per se evidentissimis principiis dubitare tentant, confirmare audent. Ipsa se se contra omnem dubitationis assultum tuentur; de quibus perve-ranter velle dubitare, ac sensui suo & naturæ nostræ potestati contumaciter repugnare, stultitia est, & Scepticorum infaustum consilium; a quo *sobria* quam commendamus *dubitatio*, (quæ non ultra quam ad repertam evidentiam progreditur), vehementer abhorret. De ipsa sensuum nostrorum iudicii que vi universa, veritatem (observatis observandis) inveniendi & discernendi, idque tam accurate & prospere ac usus noster & felicitas requirit, nisi Scepticus nemo ambigit: quæ ceterum controversia ad præsens nostrum institutum non pertinet; hæc enim axiomata tanquam a Scepticorum insultibus jam satis vindicata spectamus.

tur ac tales ex præjudicio mero credantur, hac ipsa laude revera dignæ sint? quod, sine præcedenti dubitatione prudenti sciri ac statui tuto non potest. Si dubitationi sobriæ in his rebus locus nullus conceditur, manebit sane Mohammedanus suo semper errori indubitanter & secure addictus; nam de veritate *Korani*, qui Revelationis Divinæ nomine ab infantia sibi commendatus fuit, placitorumque quæ illius auctoritate niti dicuntur, dubitare vel inquirere non audebit. Quod itaque ad Revelationis Divinæ auctoritatem attinet, persuaderi primum Philosopho idoneis argumentis debet, librum vel doctrinam aliquam a Deo revera esse profectam, aut sententiam aliquam quæ pro decreto Revelationis venditur, tali libro talique formula revera contineri; quibus rebus evictis, nulla amplius dubitationis vel ansa vel ratio (non magis quam de aliis veritatibus, quas indubiis niti principiis evidenter jam intelleximus,) remanet. Nec metuendum est, ne veritati, vel planissimæ vel revelatæ, aliquod sic creetur periculum. Non est adeo infirma veritatis conditio, ut a dubitatione sobria & sincera aliquid ei sit timendum; nec erroris & falsi fors, veri conditione est potior atque felicior: examen itaque ejus sine turpi vel pusillanimitate animi, vel imbecillitate ingenii, vel ignavia atque desidia, refugi non potest. Valet hic illud CICERONIS: *Opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat* (c).

§. VI.

(c) *De Nat. Deor.* L. II, c. 2. Præclare SEARCH (*Light of Nature pursued*, Introd.): "We need not fear Truth should be long overwhelmed under the sophisms of falsehood; it will always rise at last triumphant over the strongest opposition; or rather like gold, which comes brighter and purer out of the furnace, will get clear of

§. VI.

Dubitationem autem hanc *sobriam*, a nobis commendatam, diversissimam a *Scepticorum* esse insania, nemo non facile videt. Differt utraque ipso *consilio* atque *fine*: eum nostra *veritatem ac certitudinem* quærat, & ad illam investigandam atque obtinendam comparata tota sit; *Sceptici* autem in illam, quam ab homine nullo profus modo attingendam esse dicunt, tela jacent inimica. *Dubitare* nobis significat *assensionem aliquamdiu cohibere, nec ante evidentiam animadversam iudicium ferre (a)*: a quo more profus alia est *oppugnatio* sententiæ alicujus cupida & hostilis, tanquam falsæ; quod consilium, animum a partium studio minime immunem prodit. Quare nec placet nobis illorum præceptio, qui opinionem quamcunque *pro falsa habere* jubent, donec contrarii fuerimus convicti (b): sufficit si

B 3

1107-

that rost and dross that gathers upon the soundest doctrine by too long quiet."

(a) *Dubitationis* vocabulum varie quidem sumitur, ac de *seria* dubitatione, quæ ex apparente rationum utrinque pugnantium, jamque ponderatarum, æquilibrio oritur, accuratissime forte usurpatur: sed tamen *assensionis* etiam *cohibitio* temporaria, quamdiu rem nondum satis a nobis esse perpensam sentimus, hoc nomine non incommode vulgo appellatur; quæ *methodicam* nonnulli vocant, ac *sobriam* (ut a *Scepticorum* insana ac infana distinguatur) dicere solemus. Cfr. SEYDLITZ über die Untersuchung des Wahren und Irrigen, §. 318, 319, 320.

(b) Ipse CARTESIUS, *quin & illa etiam*, inquit, *de quibus dubitamus, utile erit habere pro falsis, ut tanto clarius, quidnam certissimum & cognitu facillimum sit, inveniamus.* (*Princip. Philos. P. I, §. 2, p. 1.*) Nonne autem hoc est alteri parti paullo plus favere? *Quin etiam*, ubi pares ab utraque parte rationes pugnare mihi videbuntur, cur propensior ad opinionem aliquam falsam ero pronuntiandam, quam veram? Eadem, quam commendavimus, ab omni partium studio immunitas, efficere debet, ut nec argumentum aliquod pro futili mox rejecte festinemus, cujus vim demonstrandi non statim perspiciamus, nec nulli

nondum explorata, incognita & dubia existimetur, donec vel veritas ejus vel falsitas, instituto diligenti rei examine, evidenter percepta fuerit. Sceptici semper iudicium in suspensio tenere, ac in dubitatione subsistere, atque manere perpetua nos jubent, eamque ut metam laboris atque consilii sui spectari volunt; nos examinandi atque explorandi diligentiam cum ea conjungimus, atque illam, viæ tantum apertioris huic muniendæ causâ suscipiendam esse, docemus. Scepticorum ratio tantum abest, ut hominibus proficit, ut potius maxime sit noxia. De veritate enim, ut unico felicitatis nostræ fundamento (c), solliciti semper esse debemus; & eam, ubi invenerimus, lubenter amplecti. Quod eam assequi semper non licet, id nullatenus persuadere nobis debet, nunquam illam esse assequendam;

posse percipi iudicemus, quod nobis non liquet. Quoties postea nobis clara & verissima visa sunt, quæ primò dubia, quin falsa, putabamus! Unde etiam cautos ac justos in *rejiciendis* opinionibus receptis, quam in *iisdem amplectendis*, esse nos oportet; nec etiam præcipitantiæ vitio infecti, ubi principium aliquod falsum fuisse didicimus, omnes ei adjunctas eique superstructas opiniones, simul condemnabimus; quæ forte aliis tamen firmioribusque nituntur fundamentis. Cfr. FEDER Logik und Metaphysik (V. Aufl.) Log. II Hauptst. I Abschn. S. 79.

(c) Quid est enim veritatis cognitio, quatenus hominem spectat, nisi perceptio eorum, quæ maxime cum natura nostra conveniant, adeoque etiam ad felicitatem nostram promovendam maxime conducant? Quæ autem *errori* potest esse cum *vera ac durabili nostra felicitate* cognatio aut connexio? Unde tanto patet clarius, quod jam monitum fuit, præjudicia inprimis illa esse fortissime aggrèdienda & expellenda, quæ maxime sint noxia; quæ ipsa etiam plurimum ad resistendum habent virium & pertinaciæ, tantoque sunt difficiliora superatu, quanto latiore ac altiore sæpe cum hominum cupiditatibus, cohærent consociatione atque complexu. Quod simul explanat, cur etiam præjudicia quæ studium cuiusque, vitæ genus & negotia attingunt proxime, inprimis autem *practica*, & quæ in hæc atque vitam nostram vim exercent maximam, summo præcipue nisu, summaque diligentia, examinanda & remouenda sint.

dam: nec amatores imitari debemus improbos, qui quorum potiri sibi non licet amore, in eas mulieres odium suscipiunt acerbum (d). Opinionum vulgo receptorum plurimæ quidem nihil nisi præjudicia sunt, a plerisque sine præmissis debito rerum examine adoptata, quorum quædam etiam falsa esse, experientia satis docet; quæ res igitur admonere nos debet, ut hoc solo nomine, quod vulgo probatur, opinionem aliquam pro vera mox haud veneremur: sed neque hoc solo nomine, quod pro veris & indubitatis vulgo habentur, falsæ statim judicandæ sunt, ac hostili animo aggrediendæ, (quod ita multi tamen homines purare videntur, novo ipsi præjudicio delusi (e)), inter quas plurimæ sunt, quæ vel perpetua & indubia nitantur experientia, vel communi hominum sensu fundentur, atque ad prima & simplicissima omnis humanæ cognitionis principia pertineant. *Suspiciosum* esse Philosophum contra cæcas & præconceptas decet opiniones, (quarum nempe aliæ esse veræ solent, aliæ falsæ); non vero iis singularis inimicum. Quare nec placet nobis omnino huc translatum acumen SENECAE, nimis generaliter pronunciantis: *non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi, turba est* (f). Cui
ra-

(d) Egregie Cel. FEDER l. c. "Wisse, daß, wenn es unvollkommenheit unserer Natur ist, die Wahrheit nicht immer in ihrem vollen Lichte zu sehen, es Thorheit sey, dem stärkern und beständigen Scheine nicht nachgeben zu wollen, und lieber von jedwedem Irrlichte sich in der Ungewißheit herum führen zu lassen. Zweifeln aus Liebe zum Zweifel, ist Unsiinn oder Bosheit. Auch hoffe nicht durch zweifelsucht Ansehen zu erlangen: die Welt hat Stolz und Unwissenheit schon zu oft unter dieser Maske entdeckt."

(e) De hujus enim generis valet hominibus, quod bene dixit FEDER: aus Vorurtheil hält man manches für Vorurtheil, was es nicht ist, l. c. S. 77 fin.

(f) *De Vita Beata C. II. Quin saepe, quoties ad plenam certifi-*

ratiōni parentes non pauci, turpitudini sibi fere ducunt ulla in re cum majori hominum parte consentire, eamque ob causam manifestissimis etiam & maxime necessariis advertantur veritatibus: qui cum in practicis rebus atque ad conformationem vitæ pertinentibus, huic viæ insistent, morali faventes indifferentissimo, vel vitiorum adeo patrocinium suscipientes, perniciosissima humanæ felicitati consilia agitare, merito censendi sunt (g). Neque sobriæ Dubitationis, sed Scepticæ, morem sequuntur, qui vel verisimilitudine nunquam contenti, (ultra quam tamen in multis rebus homini progredi non licet, faventissime igitur & obsequiosissime interim, donec clarior forte nobis lux contigerit, observandam), ubi ad plenam pervenire certitudinem non datur, animum vel plane despondent, vel eundem inquirendæ veritati minus favorabilem fovent. Cui ratiōni proximos esse autumamus, qui opinionem aut doctrinam, in qua novos nonnullos observant, aut cui vitia adhærere quædam reperiunt, totam mox cum omnibus sibi adsociatis veritatibus rejiciunt: quomodo agunt qui, VOLTAIRII exemplo, ob animadversos in religione *Romano-Catholica* errores, *Christianam* universam damnant, aut omnem S. Scripturæ fidem derogant si unum eos dogma offendat, quod in ea contineri dicitur; in quam tamen rem, (an nempe vere hoc dicatur,) diligentius inquirere haud curant, utpote quæ laborem postulat atque diligentiam, eruditionem etiam, & facultatem in veteri libro linguaque jam

itudinem pertingere non licet, in rebus practicis præcipue, & ubi suspendendæ actionis non conceditur facultas, viam maxime tritam potissimum calcare oportet, donec examinandi eam atque meliorem forte eligendi contingat nobis copia.

(g) Cfr. hic (Cel. MEINERS) *Revison der Philosophie*, I Th. I Abschn. S. 3, s. 70 ff.

jam emortua scripto, perite interpretando, haud medio-
 crem, quam parandi neque otium suppetere sibi videtur,
 nec voluntas aut patientia est. Nodum igitur secare, (quæ
 & facilis & commoda ratio est), quam laboriose solvere
 malunt; utrum recte an temere fiat, securi. Sceptico-
 rum huic familiæ, illos quoque annumeramus qui recep-
 tas hactenus opiniones tam acri flagrant eliminandi stu-
 dio, ut vetera destruere omnia festinent, etiam antequam de
 novis melioribusque iis substituendis deliberarunt, aut
 horum inveniendorum curam susceperunt; quam notam,
 hodiernæ multorum philosophiæ, non injuria allinit Dn.
 ROUSSEAU (b), graviter eo nomine ab alio etiam acu-
 tissimo viro reprehensæ (i). Cujus generis hominum odio,
 quod jactant, præjudiciorum, simpliciter fidendum haud
 est: plerique enim cum veterum loco novis sese turpiter
 manciparunt, præjudiciorum omnium jugum sese excuf-
 sisse gloriantur; multosque audias, qui novo electo du-
 ce, cui cæcum addicant obsequium (*Voltaire* v. g. vel
Helvetio &c.), prisca parentes antesignanis, (quibus sci-
 licet se longe acutiores, ipsi talpæ, somniant), petulanter
 C infle-

(b) *La littérature & le savoir de notre siècle tendent beaucoup plus à détruire qu'à édifier.* (Pref. d' *Emile*).

(i) *The worst kind of disputing is that which proceeds solely in the spirit of opposition, tending to overthrow, but not to establish; for there is scarce any system so bad, as not to be better than none at all. He that pulls down his neighbour's house, does him a diskindness, how inconvenient a dwelling soever it were, unless he furnishes him with a plan and materials for building one more commodious. Let every man by my consent offer whatever he thinks beneficial to the public; we stand obliged to him for his good intentions, however ineffectual they may prove, or how much soever we may perceive him mistaken; provided he does not meddle with the opinions of others until he finds them standing directly athwart his way; then indeed disputation becomes necessary, but it is never desirable, nor perhaps ever excusable, unless when absolutely necessary.* SEARCH (I. TUCKER) l. c. p. VIII. sq.

infectantur. Minima nempe pars hominum, aut acuminis facis habet, aut animi, aut industriæ, ad veritatem suo ductu investigandam: plerique servire aiorum auctoritati malunt, sapientes tamen & philosophi haberi atque salutari, tantillo impendio cupientes!

§. VII.

Quibus adminiculis sobria atque sapiens & excitari & aliqueat dubitatio, ex superioribus existimare licet. Institutorum enim atque doctorum, tam vivorum quam mortuorum, hanc felicitatem primum deberi fidei, amori atque studio veritatis, ingeniique perspicaciæ & libertati, nemo non videt: qui ad felicem recte cogitandi habitum nos adduxerunt. Deinde Historiæ diligens cognitio Litterariæ hoc consilium vehementer adjuvat, quæ & ingentem, quibus acutissimi quoque homines distracti sunt opinionum varietatem, & subinde commutata earum imperia, & summorum lapsus hominum, & turpem sectarum infelicemque servitutem, vivide ob oculos ponens, ab *auctoritatis*, & *antiquitatis*, & *novitatis*, pluribusque aliis attentum hominem sanare prospere valet Præjudiciis. Unius tantum sectæ audiendis discendisque præceptis, uni legendo librorum generi sese mancipare, periculosa est ratio, atque erectioris ingenii hominibus indigna, qui veritatis unice se studio dederunt. Itaque nec auctores adversæ faventes sectæ, ac paradoxos, Scepticos etiam, consulere reformident. Sed tironis, adolescentuli, imbecilliori hebetiorique iudicio ac parum culto præditi, totum hoc dubitandi disquirendique opus haud esse, supra monuimus; verum maturi & ætate & acumine hominis, qui habitum sibi & facultatem verum a falso, speciem inanem a re solida discernendi, comparaverit. Ei igitur soli

li hoc præceptum damus. Is vero hujusmodi scriptorum acutissimos quosque, & in suo genere præstantissimos audire non negligat; a quibus, si libere scribunt, semper fere aliquid discere licet, etiam cum errare eos atque a recta via deflectere, manifesto cernimus: præjudicia enim nostra, sæpe nos ipsos latentia, inveteratarumque opinionum cæca turba, ab iis sollicitantur atque in suspicionem adducuntur, examinandi atque singula excutiendi excitatur diligentia, ac ita occasio præbetur veritatem nudam simplicemque accuratissime contemplandi. Cum ab iis contra, qui tritam calcare viam soliti atque suos quique duces exscribere contenti, a præscripta sibi formula ne latum quidem (ut dicitur) unguem discedere audent, nihil fere discas; quorum perlecto uno, omnes te perlegisse scias. Audendum vero est sapere (a). Atque ut peregrinas (quin inimicas suæ nonnunquam civitati) qui adeunt terras, multa observant, multa discunt patriæ suæ cognitu utilissima, de quibus domi habitantes ne somniare quidem poterant, atque sic a præjudiciis haud paucis liberantur domesticis; ita qui litterariam hujusmodi suscipiunt peregrinationem atque incognitas antea sibi opiniorum regiones perlustrant; non dissimilem ex eo consilio fructum percipiunt. Utrique autem peregrinatorum generi hæc communis esse cautio debet, ut neque ad nova omnia claudentes oculos, cum horrore ea atque odio singula prosequantur, nec novitatis mox fascinati præjudicio, peregrinos quoscunque mores, corruptissimos sæpe atque perniciosissimos, domum secum cupide referant, sed omnia tranquille explorantes, non retineant

C 2

nifi

(a) Pulere FONTENELLIUS: *En toute matiere les premiers systemes sont trop bornés, trop étroits, trop timides, Et il semble que le vrai même ne soit que le prix d'une certaine hardiesse de raison. (Eloge de Mr. Cassini.)*

nisi optima. Itaque ne alterutra pars nimis cito præponderet, in gravibus imprimis rebus atque difficilioribus, non minus diligenter & dociliter audiendi sunt atque consulendi qui defendunt vetera, quam qui nova commendant: qua æquitate & prudentia observata, nihil est periculi, ex hoc instituto, veteri metuendum veritati. Paradoxos quidem & Scepticos scriptores, qui non nisi inclarescendi & aliorum in se oculos convertendi latè studio, sana omnia tentant atque sollicitant, utilissimas etiam atque necessarias maxime veritates, novi Herophili, pernicioso consilio convellere conantur, hoc nomine minime nos probamus: sed ex petulanti hoc quoque eorum instituto, sapiens fructum comparare sibi potest. Ut ducem belli atque exercitum egregium, hostes callidi & vigilantes, ita hi veritatis defensores excitant, mentesque eorum quasi arrectas tenent (b). Negari quidem nequit, periculum illos imbecillibus atque inexercitatis non raro creare; sed non nisi hoc pretio veritatis splendor a rubigine tuta ac a sordibus immunis conservari potest. Cogunt hi prædones, Philosophos cautos esse, diligentes atque modestos: præjudicia valide terrent atque lædunt, quorum alias jugum multo crudelissimum subeundum sapius esset. Difficile est, proh dolor! hominibus in vera mediaque manere via (c): itaque ab una non minus quam ab alia parte diligenter cav-

ven-

(b) "When men are all of a mind, they grow careless, seldom giving themselves the trouble to enter into the grounds of what passes current by universal consent: or else graft their own airy imaginations upon the solid substance. But the vigilance of an adversary suffers no foreign mixtures that will not stand the strictest scrutiny: and his misrepresentations give occasion, for what remains, to be more fully explained and more clearly understood. SEARCH l. c. p. VI. sq.

(c) Cfr. MEINERS l. c.

venda sunt pericula, eaque (hoc repetimus) meta quasi esse Philosopho debet proposita, ad quam suum tendere studium, suam curam suosque conatus, constanter oportet.

§ VIII.

Ex iis quæ hætenus disputavimus, liquere putamus, non omnium esse sapientis hujusmodi dubitationis ope præjudicia cavere atque ex animo ejicere, neque expectari ab omnibus posse ut hanc rationem diligenter in-eant. Ut enim pueri auctoritatis sese primum imperio submittere necesse habent, atque aliorum, quo progredi feliciter valeant, fidere judicio, qui gressus quasi dirigant suos, (quod vetus etiam innuit proverbium, quo *discentem esse oportere* dicitur *credulum*); ita *vulgus* quod in perpetua manet pueritiæ conditione, eidem fato est obnoxium. *Vulgum autem*, ut SENECAE verbis utar, tam *oblamydatos quam coronatos* voco (a). Non suppetit plerisque hominibus nec otium, nec patientia laboris, nec acies ingenii, nec quæ præcedere debet cultura mentis, nec pendens inde facultas, tantam rem feliciter perficiendi. *Sequitur* itaque fere *antecedentium gregem, pergens non qua eundum est, sed qua itur* (b); alias opiniones quia antiquæ, alias quia novæ sunt, temere probans. Quæ tamen non ita accipi volumus, quasi in quibusdam ad sua præcipue negotia pertinentibus, vulgus etiam verum videre non possit, *experientia* inprimis edoctum, quovis sæpe acumine potiori: sed de iis loquimur quæ

C 3

ple-

(a) l. c. Quibus pulcre addit: *Non enim colorem vestium, quibus prætexta corpora sunt, adspicio: oculis de homine non credo. Habeo melius certiusque lumen, quo a falsis vera dijudicem. Animi bonum, animus inveniat.*

(b) SENECA l. c.

plerumque fiunt, atque ad litteras & Philosophiam maxime pertinent. Ex quibus omnibus deductum duplex confectarium atque quasi corollarium addimus: primum, ut qui litterarum studiis atque artibus ingenuis colendis addicti, ipsi remove præjudiciorum tenebras vimque eorum & dominationem effugere didicerunt, (generali inprimis sobrie dubitandi & diligenter inquirendi, ac evidentiâ ubique sectandi, facultate & consuetudine sibi comparata), ii cives quoque suos & populum rudem meliora docere, lucemque clariorem & benigniorem, quantum fieri possit diffundere, studiose nitantur, atque sic ad communionem quasi fructuum a se comparatorum beneficum vocare, non negligant. Deinde, effuse, imprudenter & ferociter hoc conari eos non oportet, ut adversa quasi fronte præjudicia ejus aggredientes eum exasperent & averfiosem reddant; sed pedetentim, amice & sapienter, præparando primum animos, ac leniter postea illuminando atque flectendo. Sapiens nempe LOCKII præceptum nobis memoria & mente amplectendum est:

Quoniam fieri nequit, quin plurimi, quidni dixerim omnes, opiniones sequantur, de quorum veritate haud certo iis constare potest; atque ii levitatis & inscientiæ merito arguendi sunt, qui statim, argumento objecto quod nequeunt diluere, a priori sententia decedunt: Æquum mihi videtur, ut homines pacem & concordiam tueantur, ut se invicem humaniter ferant, & in ea qua sunt sententiarum disjunctione, amicitia conjuncti maneat: Præsertim cum non rogandus sit quispiam, ut se ad auctoritatem conferens, atque alterius voluntati obsequens, repudiata sua, sententiam ipsius amplexaretur. --- Si is, quem idem nobiscum sentire cupimus, ex eorum numero sit, qui sustinent se ab omni assensu usquedum rem prius expenderit, permittendum est, ut is per otium rem totam percurrat, atque eorum quæ exci-

de-

*derunt animo in memoriam rediens, particulatim omnia & radicitus excutiat, ut videat ita quæ potior sit sententia; & si in argumentis nostris haud eam putat vim inesse, ut in iis examinandis operæ tantum impenderet, haud ei nos propterea succensere debemus, quibus studia ab aliis nobis in-
 Juncta detrectare quotidianum est. Et si is ex eorum sit farina, qui aliorum opinionibus nituntur, nequiequam speramus ut a dogmatibus recedat, quæ vetusta adeo atque animo inusta sunt, ut ea haud aliter amplexetur, quam si per se clara, & a Deo menti ingenita essent. Peræquum est, ut nos ignorantia nostræ mutuo miserti, isti quam fieri potest mollibus præceptis medeamur, nec in alios ira statim excandescamus, aut eorum inflexibilem insectemur obstinationem, quod nolint suas repudiare, & in nostras venire sententias, cum fortasse nostra haud minus culpanda sit pervicacia, quod idem cum ipsis sentire nolimus. Ubinam etenim gentium is reperiendus est, cui omnium quæ tenet veritas, aut quæ improbat dogmatum falsitas comperta est; quisve dicere ausit se suas, aut aliorum opiniones omnes penitus examinasse? Necessitas ista qua in fluxu hoc rerum statu & errore quo versamur, haud certo cognitis assensum præbere constringimur, nos admonere debet nostri potius officii esse veritatem diligenter investigare, quam ab aliis exigere ut in verba nostra jurarent. Saltem ii, a quibus dogmata sua haud radicitus excussa sunt, fateri debent, quam iniquum sit, ut quæ tenenda sint aliis præscriberent. Ad illos potius jure pertinet, quibus, post examen accuratum, omnis dubitatio sublata est, quæ tueri debent dogmata aliis
 dicta.*

dictare: Hi vero numero pauci adeo sunt, & cur dogmatici forent rationem invenire tam difficile esse vident, ut ab iis nihil insolens aut imperiosum sit metuendum: Nec dubito, quin homines, si majori perspicacia essent, dogmata sua aliis parcius imponerent (c).

(c). De Intellectu Humano L. IV. C. XV, §. 4.

Tout le monde ne fait pas douter; on a besoin de lumieres pour y parvenir, & de force pour s' en tenir là. FONTENELLE.